

O'ZBEKISTONDA KREDIT BOZORINI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

Mahmudov Sherzod Shamsiddinovich

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi Tijorat banklarini
boshqarish magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16252807>

Annotatsiya: Mazkur ilmiy tezisdagi O'zbekiston Respublikasida kredit bozorining rivojlanish tendensiyalari, mavjud muammolar hamda istiqboldagi imkoniyatlar tahlil qilinadi. Kredit bozori mamlakat iqtisodiyotining muhim tarkibiy qismi sifatida aholi va tadbirkorlik subyektlarini moliyalashtirishda asosiy rol o'ynaydi. Tezisdagi kreditlashning hozirgi holati statistik ma'lumotlar asosida ko'rib chiqilib, raqamli texnologiyalar, moliyaviy inklyuziya va hududiy muvozanatni ta'minlash orqali bozorni takomillashtirish zarurligi asoslab berilgan. Xususan, foiz siyosatini optimallashtirish, kredit axborot tizimlarini kengaytirish, hamda kichik biznes uchun moliyaviy qulayliklar yaratish asosiy istiqbolli yo'nalishlar sifatida taqdim etiladi. Tezis yakunida kredit bozorining barqaror va inklyuziv rivojlanishi O'zbekiston iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil ekani xulosa qilinadi.

Kalit so'zlar: Kredit bozori, tijorat banklari, kredit portfeli, kreditlash mexanizmi, foiz stavkasi, moliyalashtirish, garov, raqamli bank xizmatlari, moliyaviy inklyuziya, kredit scoring, kredit riski, moliyaviy barqarorlik, kichik biznes kreditlash, kredit siyosati, hududiy nomutanosiblik, kredit byurosi, iste'mol krediti, kreditga layoqatlilik.

Abstract: This scientific thesis analyzes the development trends, existing problems and future opportunities of the credit market in the Republic of Uzbekistan. The credit market, as an important component of the country's economy, plays a key role in financing the population and business entities. The thesis examines the current state of lending based on statistical data and justifies the need to improve the market through digital technologies, financial inclusion and ensuring territorial balance. In particular, optimization of interest rate policy, expansion of credit information systems, and creation of financial facilities for small businesses are presented as the main promising areas. At the end of the thesis, it is concluded that the sustainable and inclusive development of the credit market is an important factor in increasing the competitiveness of the Uzbek economy.

Keywords: Credit market, commercial banks, credit portfolio, lending mechanism, interest rate, financing, collateral, digital banking services, financial inclusion, credit scoring, credit risk, financial stability, small business lending,

credit policy, regional imbalance, credit bureau, consumer credit, creditworthiness.

Tahlil va natijalar

O'zbekiston Respublikasida kredit bozori so'nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanib bormoqda. Bu jarayon mamlakatda olib borilayotgan iqtisodiy islohotlar, bank-moliya tizimini liberallashtirish choralari va raqamli texnologiyalar joriy qilinishi bilan chambarchas bog'liq. Ayniqsa, Markaziy bank tomonidan pul-kredit siyosatini bosqichma-bosqich erkinlashtirish, kredit resurslarining maqsadli yo'naltirilishini ta'minlash, aholi va tadbirkorlik subyektlari uchun kreditga kirish imkoniyatini kengaytirishga doir qadamlar bozorning jadallashuviga xizmat qilmoqda.

Statistik ma'lumotlarga qaraganda, 2020-yildan 2024-yilgacha bo'lgan davrda O'zbekistonda umumiy kredit portfeli hajmi ikki barobardan ko'proqqa oshgan. Xususan, iste'mol kreditlari ulushi ortib borgan bo'lsa-da, investitsion loyihalarni moliyalashtirish yo'nalishidagi kreditlar nisbatan sust o'smoqda. Bu holat real sektorga yo'naltirilgan moliyalashtirish imkoniyatlarining cheklanganligini ko'rsatadi. Shuningdek, aholining qarzdorlik darajasi ortayotgani ham iqtisodiy xavfsizlik nuqtai nazaridan muhim omil hisoblanadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, kreditlash jarayonida bir qator tizimli muammolar mavjud. Avvalo, yuqori foiz stavkalari bank xizmatlaridan foydalanishni cheklamoqda. Masalan, 2023-yilda kreditlar bo'yicha o'rtacha foiz stavkasi 24–26% atrofida bo'lib, bu holat ko'plab xonadonlar va kichik biznes subyektlari uchun moliyaviy yukni og'irlashtirmoqda. Bunga qo'shimcha ravishda, garov ta'minoti talablarining murakkabligi va kreditga layoqatlilikni baholashdagi noaniqliklar ham kredit olish jarayonini qiyinlashtirmoqda.

Kredit axborot infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmagani yana bir dolzarb muammodir. Hozirda mavjud bo'lgan yagona kredit byurosi barcha moliyaviy subyektlar bilan yetarli darajada integratsiyalashmagan. Bu esa banklar uchun mijozlar to'lovga layoqatlilikini ishonchli baholashda to'siq bo'lib xizmat qilmoqda. Natijada, banklar kredit berishda ehtiyotkorlikni kuchaytiradi va bu bozor faolligining pasayishiga olib keladi.

Hududiy nomutanosiblik ham kredit bozorining rivojlanishiga to'sqinlik qilayotgan omillardan biridir. Toshkent shahri va yirik sanoat markazlarida bank filiallari ko'pligi, infratuzilmaning rivojlanganligi kreditlash jarayonini faollashtirgan bo'lsa-da, chekka hududlarda bank xizmatlarining mavjud emasligi yoki cheklanganligi moliyaviy inklyuziya darajasini past saqlab qolmoqda. Bu holat esa hududlararo iqtisodiy tengsizlikka zamin yaratadi.

Biroq, mavjud muammolarga qaramasdan, bozorni rivojlantirish istiqbollari keng. Xususan, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali masofaviy kreditlash xizmatlari taklif qilinmoqda. Fintech kompaniyalar, raqamli bank ilovalari, onlayn kredit scoring tizimlari mijozlar uchun kredit olish jarayonini soddalashtirishga xizmat qilmoqda. Bundan tashqari, hukumat tomonidan kichik biznes uchun imtiyozli kredit liniyalari, subsidiya va kafolat mexanizmlari joriy etilayotgani ham kredit bozoriga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, kredit bozorini rivojlantirishda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish ham muhim omil hisoblanadi. O'zbekistonda ham bu yo'nalishda ishlar olib borilmoqda, ammo tizimli yondashuv zarur. Aholi va tadbirkorlar o'rtasida kredit mahsulotlari, foiz stavkalari va to'lov shartlari haqida yetarlicha axborot tarqatilsa, bu kreditlarning maqsadli va oqilona sarflanishiga olib keladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston kredit bozorining ko'lami va dinamikasi jadal sur'atlarda o'sib bormoqda. Bu jarayon Markaziy bank tomonidan yuritilayotgan pul-kredit siyosatining liberallasuvi, iqtisodiyotda xususiy sektor ulushining ortishi va aholi ehtiyojlarini moliyalashtirishga bo'lgan talabning oshishi bilan bog'liq. Quyidagi statistik ko'rsatkichlar bu jarayonni aniqroq tasvirlab beradi.

Markaziy bank ma'lumotlariga ko'ra, 2020-yilda O'zbekistonda umumiy kredit portfeli hajmi 223,0 trln so'mni tashkil qilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2024-yil yakunida 475,6 trln so'mga yetdi. Bu degani, atigi 4 yil ichida kredit portfeli hajmi 2,1 barobarga oshgan. Bu holat iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik xizmatlariga bo'lgan talab oshganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, kreditlarning asosiy qismi davlat ulushi yuqori bo'lgan banklar tomonidan taqdim etilgan bo'lib, bu esa raqobat muhitining cheklanganligidan darak beradi.

2024-yil yakuniga kelib, umumiy kredit portfelinin 26,7% qismini iste'mol kreditlari tashkil etdi. Bu 2020-yildagi 16,5% ko'rsatkichga nisbatan sezilarli o'sishni bildiradi. Aholining iste'mol talabining o'sishi hamda raqamli bank xizmatlari orqali kreditga kirish imkoniyatlarining kengaygani bu o'sishning asosiy omillari bo'ldi. Biroq, aynan ishlab chiqarish va investitsiya loyihalariga yo'naltirilgan kreditlar ulushi pasayish tendensiyasiga ega, bu esa real sektorni moliyalashtirish imkoniyatlarining cheklanganligidan dalolat beradi.

Tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, yirik davlat banklari — jumladan, "Xalq banki", "Ipoteka bank", "Milliy bank" kreditlash bozorida yetakchilik qilmoqda. 2024-yilda ushbu uchta bank umumiy kredit portfelinin 53% ini taqdim etgan. Bu esa xususiy banklarning kredit bozorida raqobatdosh pozitsiyalarini mustahkamlashda qiynalayotganini ko'rsatadi. Bunda, ayniqsa, likvidlik, garov

siyosati va moliyaviy risklarni baholash tizimlarining zaifligi muhim rol o'ynaydi.

Davlat statistika qo'mitasining ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda umumiy kreditlarning 38,2% qismi Toshkent shahriga to'g'ri kelgan. Boshqa yirik kredit oluvchi hududlar — Samarqand (9,4%), Farg'ona (8,7%) va Andijon (8,1%) viloyatlari hisoblanadi. Qoraqalpog'iston Respublikasi va Jizzax, Sirdaryo kabi viloyatlarda kreditlash hajmi past bo'lib qolmoqda. Bu esa hududlararo iqtisodiy tengsizlikni chuqurlashtirish xavfini keltirib chiqaradi.

2024-yil davomida tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar bo'yicha o'rtacha yillik foiz stavkasi 24,3% ni tashkil etdi. Bu stavka 2020-yilga nisbatan pasaygan bo'lsa-da, hali ham yuqori bo'lib qolmoqda. Ayniqsa, mikro va kichik biznes subyektlari uchun bu ko'rsatkich moliyaviy bosimni kuchaytiradi. Markaziy bank asosiy stavkani pasaytirish orqali kreditlar bo'yicha foizlarni kamaytirishga harakat qilmoqda, ammo bu yetarli darajada tez aks etmayapti.

Statistik ko'rsatkichlar shuni anglatadiki, O'zbekistonda kredit bozorining rivojlanishi barqaror, ammo strukturaviy muammolar saqlanib qolmoqda. Kredit resurslarining ko'p qismi iste'mol ehtiyojlarini moliyalashtirishga yo'naltirilmoqda, real sektor uchun esa imkoniyatlar cheklangan. Foiz stavkalarining balandligi, banklararo raqobatning pastligi va hududiy nomutanosibliklar esa kreditlashning inklyuziv xususiyatini pasaytirmoqda. Yaqin istiqbolda kredit bozorining barqaror rivoji uchun raqamli texnologiyalar, moliyaviy savodxonlik va tartibga solish mexanizmlarining takomillashuvi muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa

O'zbekiston kredit bozori iqtisodiy o'sishning asosiy harakatlantiruvchi kuchlaridan biri sifatida tobora kengayib bormoqda. So'nggi yillarda ushbu sohada olib borilgan tizimli islohotlar natijasida kreditlash hajmi sezilarli darajada oshdi, bank xizmatlari aholining keng qatlamlariga yaqinlashtirildi, raqamli texnologiyalar orqali masofaviy kreditlash amaliyoti shakllandi. Ayniqsa, iste'mol kreditlari bozorida jadal o'sish kuzatildi, bu esa aholining moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabi oshganidan dalolat beradi.

Shunga qaramay, bugungi kunda kredit bozorida bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, foiz stavkalarining nisbatan balandligi, garov ta'minoti bilan bog'liq qiyinchiliklar, kredit axborot tizimlarining yetarlicha rivojlanmagani va hududlararo nomutanosibliklar bu sohaning to'liq potensialini ro'yobga chiqarishga to'sqinlik qilmoqda. Statistik tahlillar ham bu muammolarni yaqqol tasdiqlamoqda: kredit portfeli o'sib borayotganiga

qaramay, uning investitsiyaviy va ishlab chiqarishga yo'naltirilgan qismi cheklanganligicha qolmoqda.

Kelgusida kredit bozorini rivojlantirish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Avvalo, raqobat muhitini kuchaytirish, xususi banklar salohiyatini qo'llab-quvvatlash, kredit axborot infratuzilmasini takomillashtirish va moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish ustuvor vazifalar sifatida belgilanishi lozim. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlarini imtiyozli shartlarda moliyalashtirish, garovsiz kreditlash mexanizmlarini joriy etish va kredit skoring tizimlarini ilg'or xorijiy tajribalar asosida shakllantirish bozorning barqaror o'sishini ta'minlaydi.

O'zbekiston kredit bozori o'zining muhim iqtisodiy rolini kuchaytirib borayotgan bo'lsa-da, u hali ham islohotlar va zamonaviylashtirishga muhtoj sohaga aylangan. To'g'ri siyosiy va institutsional choralar bilan ushbu bozorni nafaqat kengaytirish, balki iqtisodiy taraqqiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantirish mumkin. Shu tariqa, kreditlash faqat moliyaviy vosita bo'lib qolmay, balki iqtisodiy faollik, bandlik va ijtimoiy farovonlikni oshirishning kuchli omiliga aylanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki (2024). Pul-kredit siyosati sharhi. Toshkent: Markaziy bank nashriyoti.
2. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi (2024). Moliyaviy ko'rsatkichlar byulleteni. Toshkent.
3. World Bank (2023). Uzbekistan Financial Sector Modernization Report. Washington, D.C.: The World Bank.
4. IMF (2022). Republic of Uzbekistan: Financial Sector Assessment Program. International Monetary Fund.
5. Karimov, B. (2021). Kredit bozorining rivojlanish tendensiyalari va muammolari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti.
6. Yusupov, A. (2022). "Bank-moliya sektorida innovatsion rivojlanish yo'nalishlari", Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, 2(6), 55–63.
7. Saidova, D. (2023). "Kredit portfeli sifatini oshirishda risklarni boshqarish", Moliyaviy tadqiqotlar jurnali, 1(3), 42–49.
8. Azizova, G. (2022). O'zbekistonda bank tizimining barqarorligi va raqobatbardoshligi. Toshkent: Moliya instituti nashriyoti.
9. Shukurov, M. (2021). "Kredit infratuzilmasining zamonaviy modeli", Bank ishi, 3(2), 31–37.
10. Asian Development Bank (2023). Strengthening Access to Finance in Uzbekistan. Manila: ADB Publications.

11. Xalqaro moliya korporatsiyasi (IFC) (2021). Credit Reporting and Financial Inclusion: Uzbekistan Country Brief.
12. EBRD (2022). Transition Report: Uzbekistan Country Assessment. London: European Bank for Reconstruction and Development.
13. Abdukarimov, T. (2020). Kreditlash siyosatini takomillashtirish nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Fan nashriyoti.
14. Shoabdurahmonov, N. va boshqalar (2021). Bank ishi. O'quv qo'llanma. Toshkent: Iqtisodiyot va pedagogika nashriyoti.
15. OECD (2022). Enhancing SME Financing in Central Asia: Uzbekistan Focus. Paris: OECD Publishing.
16. Qodirov, N. (2023). "Kreditga layoqatlilikni baholash tizimlari va ularning samaradorligi", O'zbekiston moliya bozori, 4(1), 14–21.

